İRAB الإعراب

Kelime sonlarındaki değişimlere irab denir.

Cümle içindeki kelimeler, sonlarındaki harekenin değişimi açısından mureb ve mebni olmak üzere ikiye ayrılırlar.
Mureb, bir amil nedeniyle sonu değişen kelime demektir. Amil etki eden, mamul ise amilden etkilenen lafızdır.
Mebni ise bir amil nedeniyle sonu değişmeyen kelimedir.

Murebe Örnek:
جاءَ الطالبُ : Öğrenci geldi. (Merfu)
رأيتُ الطالبَ : Öğrenciyi gördüm. (Mensub)
سَلّمْتُ على الطالبِ : Öğrenciye selam verdim. (Mecrur)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere الطالب kelimesinin sonu cümle içindeki konumuna göre değişmekte, ref haline zamme, nasb halinde fetha ve cer halinde kesra olmaktadır. Dolayısıla الطالب mureb bir kelimedir. Bu şekilde hareke veya harf ile yapılan iraba **lafzi irab** denir.

Mebniye örnek:
جاءَ هذا : Bu geldi. (Mahallen merfu)
رأيتُ هذا : Bunu gördüm. (Mahallen mensub)
سَلّمْتُ على هذا : Buna selam verdim. (Mahallen mecrur)

İsmi işaretlerin mebni olması nedeniyle هذا kelimesinin sonu hiçbir durumda değişmemiştir. Bu drumda mallallen ref, nasb ve cer diyoruz. Yani mebni kelimelerin irabı mahallidir.

Bir de takdiri irab vardır ki sonu elifi maksure (ى – ا) ile veya ya (ي) biten veya mütekellim ya'sına muzaf olan kelimelerin sonundaki irab alemetleri açık olarak görülmediği için, cümle içindeki konumuna göre bu kelimlerin sonuna uygun olan hareke zihnen takdir edilir. Bu durumda olan kelimlerin irabı takdiridir.

Takdiri iraba örnek:
جاءَ موسَى : Musa geldi. (Ref hali. Zamme takdir edilir)
رأيتُ موسَى : Musa'yı gördüm . (Nasb hali. Fetha takdir edilir)
سَلّمْتُ على موسَى : Musa'ya selam verdim. (Cer hali. Kesra takdir edilir).
موسَى kelimseini sonu elifi maksure ile bittiğinden, bu kelimenin harekesi takdiren zamme, feta veya kesradır diye ifade edilir.

İsimlerde Mureb ve Mebnilik ا لمعرب و المبني في الأسماء

Aşağıdaki kısımlar hariç ismler mebnidir.
Mebni İsimler:
1- Zamirler :
a- Ref zamirleirne örnek: ... هُو ، هُمْ ، أنْتَ ، أنْتُمْ ، أنا ، كتبْتُ ، قالوا
b- Nasb zamirlerine örnek : رَأَيْتُهُ ، أسألُكَ ، ضَرَبني
c- Cer zamirlerine örnek : ...كِتابُهُ ، كتابُها ، إسمُكَ ، لنا
2- İşaret İsimleri : .... هذا ، هذه ، ذالك (هاتان ve هذان murebdir)
3- İsmi Mevsuller : ....اللذي ، ألّتي ، الّذين (أللتان ve اللذان murebdir)
4- Soru İsimleri: ...؟ هلْ ، أينَ ، كيف
5- Bazı Zarflar : ... الآن ، إذا ، حيثُ
6- Fiil İsimleri: ... آمين ، أُفٍ ، آهِ
7- Mürekkeb sayılar (11- 19) : ... أحَدَ عشرَ ، تِسْعَةَ عَشَرَ ، الرابِعَ عَشَرَ

Ancak saylar konusunda da geçtiği üzere 12 sayısı murebdir.
Örneğin :
جاءَ إثنا عشرَ طالباً : On iki öğrenci geldi
رأيتُ إثنَيْ عشرَ طالباً : On iki öğrenci gördüm
سَلّمْتُ على إثنَيْ عشرَ طالباً : On iki öğrenciye selam verdim.

İsimlerdeki Asli İrab Alemetleri:
- الضمّة : Zamme, ref alemetidir.
- الفتحة : Fetha, nasb alemetidir.
- الكسْرة : Kesra, cer alemetidir.

İsimlerde bir de feri irab alemetleri vardır. Harf ile yapılan irab böyledir. Daha önceki konularımızda da geçtiği gibi ikil ismlerin ref alemeti elif (ا), nasb ve cer alemeti ye (ي)dir. (مدرِّسان ve مدرِّسين) gibi.

Cemi müennes salimin ise ref alemeti (مُدرِّساتٌ) örneğinde olduğu gibi zammeli ta, nasb ve cer alemeti ise (مُدرِّساتٍ) kesralı ta dır.

Cemi müzekker salimin ref alemeti vav (و) , nasb ve cer alemeti ise ya (ي) dır. (مدرِّسون ve مدرِّسينَ) örneklerinde olduğu gibi.

Esmau'l hamse'nin de irabı da ref halinde vav, nasb halinde elif ve cer halinde ya olmak üzere harf iledir. (أبوك ، أباك ، أبيك) gibi .

- Mankus (son harfi ya olan) ismler nekre olduklarında ref ve cer hallerinde ya düşer. Düşen illet harfi yerine hareke takdir edilir.
حكمَ قاضٍ : (Bir) hakim karar verdi.
سلّمْتُ على ساعٍ : Çalışana selam verdim.

Fiillerde Mureb ve Mebnilik المُعرّب و المبني في الأفعال

Mazi ve Emir fiilleri mebnidir. Müfred müzekker mazi fetha, emir ise sükun üzere mebnidir.
Muzari Fiil ise nunu nisve birleşen şu - يَفْعلْنَ – تَفْعلْنَ - iki sigası dışında murebdir.

Fiili muzarinin murebliğine örnek:
أذهَبُ إلى البيْتِ : Eve gidiyorum. (merfu)

أريدُ أنْ أذهَبَ إلى البيْتِ : Eve gitmek istiyorum (mensub)

لمْ أذهّبْ إلى البيْتِ : Eve gitmedim. (meczum)

Fiillerde Aslı ve Fer'ı İrab Alemetleri:
- الضمّة : Zamme, ref alemetidir.
- الفتحة : Fetha, nasb alemetidir.
- السّكون : Sükun, cezm alemetidir.

Fiillerde fer'ı irab alemetleri:
a- Efalu hamse (muzarinin beş sigasında) ref alemeti nunun sabit kalması, nasb ve cezm alemeti ise nunun düşmesidir. Örnek:
أتريدونَ أنْ تَكْتبوا الرسالة؟ : Mektup yazmak mı istiyorsunuz ?
ألَمْ تَكْتُبي الرسالة يا زيْنبُ؟ : Zeyneb, mektup yazmayacak mısn ?

b- Nakıs fiillede cezm alemeti olarak sonundaki illet harfi düşer.
لمْ يَمْشِ، لمْ يَدْعُ ، لمْ يَنْسَ

Merfu, Mensub ve Mecrur İsimlerin Özeti:
المرفوعاتُ و المنصوبات و المجرورات

a- **Merfu İsimler :**

1- Fail : قامَ زيدٌ :Zeyd kalktı.
2- Naibi Fail : ضُرِبَ زيدُ :Zeyd dövüldü.
3- Mübteda :زيدٌ قائمٌ :Zeyd ayaktadır.
4- Haber :زيدٌ في الدارِ : Zeyd evdedir.
5- Kane ve Benzerlerinin İsmi :كان زيدٌ قائماً : Zeyd ayakta idi.
6- İnne ve Benzerlerinin Haberi :إنّ زيداً قائمٌ : Muhakkak ki Zeyd ayaktadır.
7- Merfuya Tabi Olanlar:

Merfuya Tabi Olanlar Dört Tanedir:

1- Nat (Sıfat) : قام زيد العاقلُ : Akıllı Zeyd kalktı.
2- Atıf :قام زيدٌ وبكرٌ : Zeyd ve Bekir kalktı.
3- Tekid :قام زيدٌ نفسُه : Zeyd'in bizzat kendisi kalktı.
4- Bedel : نفعني زيدُ علمُه : Zeyd'in bana ilmi fayda verdi.

b - **Mensub İsimler:**

1- Mefulu Bih :ركبتُ الفرسَ : Ata bindim.
2- Mefulu Fih veya Zarf :جاء زيد اليومَ : Zeyd bugün geldi.
3- Mefulun Leh :غضَّ زيدٌ بصرَه طاعةً لله : Zeyd, Allah'a itaat için gözünü sakındı.
4- Mefulun Maah :ذهبتُ وخالداً : Halid ile beraber gittim.
5- Hal :جاء زيدٌ راكباً : Zeyd, binerek geldi.
6- Temyiz :اشتريتُ عشرين كتابا : Yirmi kitap satın aldım.
7- Müstesna :قام القومُ إلا زيداً : Zeyd hariç, herkes kalktı.
8- (لا) La'nın İsmi :لا رجلَ في الدار : Evde adam yok.
9- Münada :يا عبدَ الله : Ey Abdallah. (Münada izafet terkbi şeklinde olursa)
10-(كان) Kane'nin Haberi :كان زيدٌ كريماً : Zeyd, cömert idi.
11- (إن) İnne'nin İsmi :إن زيداً كريمٌ : Muhakkak ki Zeyd, cömerttir.
12- (ليس) Leyse'ye benzeyen harflerin haberi :ليس البيتُ نظيفاً : Ev, temiz değildir.
13- Mensuba Tabi Olanlar :رأيت زيداً وبكراً : Zeyd ve Bekir'i gördüm.

c – **Mecrur İsimler :**

1- Harfi Cerle Mecrur Olanlar : كتبتُ بالقلمِ : Kalemle yazdım.

2- İzafetle Mecrur Olanlar : ولدُ زيدٍ ذكِيٌّ : Zeyd'in oğlu zekidir.

3- Mecrura Tabi Olanlar : والحمد لله ربِ العالمين : Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.